

Vzájemný vztah a spojitost útoku a obrany

Redakčně zpracovaný a zkrácený článek generálmajora I. N. Vorobjova, doktora vojenských věd, profesora, uveřejněný v sovětském časopise „VOJENNAJA MYSL“ čís. 4/1980.

Útok a obrana jsou dva vzájemně spojené druhy bojové činnosti. Jejich vztah tvoří hlavní obsah ozbrojeného zápasu. Jakýkoli charakter bude mít boj, sražení nebo operace ve válce a bez ohledu na různorodost použití způsobů činnosti vojsk (sil) v nich, můžeme je podle obsahu a podstaty rozdělit na dva hlavní druhy činnosti — útočnou a obrannou. Někdy se projevují snahy vyčlenit jako samostatný druh bojové činnosti střetné sražení a boj.

Svémi cíli, obsahem a způsoby vedení jsou však střetná sražení a boje jen druhem útočné činnosti.

Je pochopitelné, že pro vojenskou teorii je velmi důležité správně zhodnotit úlohu a místo jednotlivých druhů bojové

činnosti, stanovit jejich vzájemnou spojitost a vztah a rovněž hlavní tendence rozvoje. Řešení těchto otázek má nejen teoretický, ale také velký praktický význam. Abychom mohli cílevědomě připravovat ozbrojené síly k odrazení agrese, organizovat operační, bojovou a politickou přípravu vojsk a zdokonalovat jejich technické vybavení, musíme mít jasnou představu o možné válce: zda bude manévrová nebo pozici, dlouhotrvající nebo krátká, a jaký druh bojové činnosti bude hlavní v operacích.

Cílem článku je věnovat největší pozornost analýze faktorů, které mají vliv na vzájemný vztah a spojitost útoku a obrany, zjištění některých nových tendencí rozvoje hlavních druhů bojové činnosti.

Úkol předvídat podmínky a charakter ozbrojeného zápasu a zejména stanovit v něm vzájemný vztah útočné a obranné činnosti je, jak o tom svědčí vojenskohistorické zkušenosti, jedním z nejsložitějších a nejtěžších úkolů teorie vojenského umění. Nedostatků v této oblasti se vyskytovaly v minulých válkách velmi často. Projevily se buď v přecenění, nebo naopak v podcenění jednotlivých druhů válečné činnosti. Hlavní příčina, která je vlastní buržoazním vojenským teoriím, tkví především v přehlížení objektivních zákonů války, v povrchním (často i v zaujatém) hodnocení sociálně politických faktorů, které určují obsah a charakter války, vztah třídních sil bojujících stran atd.

I když sovětské vojenskoteoretické myšlení v předválečném období také nebylo bez některých nedostatků v hodnocení podmínek a charakteru budoucích operací, v celku se mu podařilo nejlépeji zjistit vliv sociálně ekonomických a vojenskotechnických faktorů na obsah války, na proces motorizace a mechanizace

armády a na rozvoj vojenství, správně ukázat vzájemnou spojitost a vztah útoku a obrany. Sovětské vojenské umění tak vyvodilo zdůvodněný závěr o tom, že budoucí válka pokud se týče politiky je rozhodujícím, bezkompromisním střetnutím dvou protichůdných sociálních systémů, a pokud se týče vojenské techniky — válkou motorizovaných a vysoce technicky vybavených armád, což dodá operacím (to také potom potvrdila praxe) manévrový a dynamický charakter, kde rozhodující úlohu bude mít útočná činnost. Přitom současně s útokem věnovalo patřičnou pozornost také zkoumání obranných operací a bojů. Všechno to sehrálo důležitou úlohu při dosažení světového historického vítězství sovětského lidu a jeho ozbrojených sil nad fašistickým Německem.

V předválečném období bylo věnováno otázkám obrany neodůvodněně málo pozornosti. To se projevilo na průběhu a výsledku operací v prvním období Velké vlastenecké války.

Tyto a další příklady, které charakterizují složitost předvídání operací soudobé války, svědčí o tom, jak důležitou úlohu má vojenská teorie při formování nových vojenskostrategických koncepcí. Zvláště odpovědné úkoly vznikají pro ni v obdobích přelomu rozvoje vojenského umění, kdy jsou zaváděny do armády kvalitativně nové prostředky ozbrojeného zápasu.

Posláním vojenské teorie je vědecky a zdůvodněně určovat směry zdokonalování forem a způsobů válečné činnosti, všestranně analyzovat možné vzájemné vztahy a charakter vzájemných spojitostí mezi útokem a obranou.

Současné období v rozvoji vojenství je právě takovým přelomem, protože probíhá zásadní obnovení materiálně technické základny ozbrojených sil mnohých států. V souvislosti s tím do nového stadia vstupuje soutěžení mezi útočnými a obrannými prostředky boje, což vyvolává v životě řadu nových zákonitostí ve vzájemném poměru různých druhů válečné činnosti, komplikuje dialektickou vzájemnou souvislost mezi útokem a obranou a vyžaduje hluboké promyšlení probíhajícího procesu v oblasti vojenského umění. Zjistit celkový strategický profil soudobé války a v souladu s tím také zaměřit přípravu ozbrojených sil v takových podmínkách je možné jen na základě dokonalé analýzy rozestavení vojenskopolitických sil ve světě, poměru sil stran, charakteru ozbrojeného zápasu, zaměření vojenských doktrín agresivních sil imperialismu a jeho pomahačů, úrovně rozvoje vojenského umění, technického vybavení a připravenosti armády, morálně bojových vlastností vojáků, organizátorských schopností vojevůdců atd.

Z celého složitého komplexu různých faktorů, které určují celkový charakter ozbrojeného zápasu, vyčleníme k podrobnější analýze dva, na kterých nejvíce závisí vzájemný vztah útoku a obrany ve válce:

- stav proti sobě stojících prostředků napadení a ochrany;
- vojevůdcovské umění velitelského sboru při přípravě a vedení bojové činnosti, jejich schopnost efektivně využívat výzbroj a bojovou techniku, připravovat a mobilizovat vojáky ke splnění bojových úkolů.

Prostředky ozbrojeného zápasu tvoří materiální základnu vojenského umění a rozhodujícím způsobem ovlivňují charakter a obsah válečné činnosti.

Historické zkušenosti názorně svědčí o tom, že tato zákonitost každé války

(v závislosti na stavu technického vybavení armády) se projevuje novým způsobem, což ztěžuje předvídání operací. Zdokonalování prostředků ozbrojeného zápasu má nerovnoměrný charakter, který často probíhá po skocích: v určitém období prostředky napadení svými bojovými kvalitami předbíhají prostředky ochrany, někdy naopak prostředky obrany jsou vpředu nebo na úrovni s útočnými. Jestliže v prvním případě — s přihlédnutím ke stavu ekonomického, politického, vojenskotechnického potenciálu a poměru sil stran — vzniknou objektivní předpoklady pro převládání manévrové, většinou útočné činnosti ve válce, pak ve druhém případě mohou mít rozhodující úlohu poziciční formy boje, kdy obrana ve srovnání s útokem může převažovat.

Současně s objektivními podmínkami — stavem prostředků ozbrojeného zápasu — větší vliv na vzájemný vztah útoku a obrany v operacích má subjektivní faktor, tj. vojevůdcovské a organizátorské schopnosti vojenských kádřů. Dokonce při kvantitativní a kvalitativní rovnosti sil může jedna strana, vzhledem k dokonalejšímu umění přípravy a vedení operace přejít za určitých podmínek z obrany do útoku a dosáhnout zničení nepřítele.

Důležitost hodnocení subjektivních faktorů — úrovně rozvoje teorie a praxe vojenského umění — při předvídání charakteru válečné činnosti v soudobých podmínkách nabývá na větším významu i proto, že v klasifikaci bojových prostředků podle jejich bojového předurčení se v současné době stále více stírá hranice, která rozděluje tyto prostředky podle jejich bojových kvalit na útočné a obranné. Nakonec jak útok, tak obrana při dosahování svých cílů používá v podstatě stejných (mimo některých malých výjimek) prostředků ozbrojeného zápasu. V důsledku toho zvyšování bojových možností stran po vybavení vojsk novou výzbrojí probíhá — jakoby souběžně: současně s růstem útočného potenciálu vojsk se zároveň zvyšují (méně nebo více) také možnosti obrany.

V takových podmínkách má stále větší význam umění vojevůdců používat síly a prostředky ozbrojeného zápasu, které má k dispozici, dovednost správně a úplně použít v praxi principů vojenského umění: soustřeďovat úsilí v rozhodujícím čase a na nejdůležitějším směru, dosahovat přesné a nepřetržité součinnosti sil a prostředků, překvapení ve vedení úderu na nepřítele, tj. schopnost vojenských kádřů zabezpečit rychlé získání a udržení strategické iniciativy a plně využívat sil-

ných stránek útoku, jako rozhodujícího druhu bojové činnosti.

Jen při hodnocení útoku a obrany jako složitého a mnohostranného jevu ve vzájemné spojitosti můžeme zjistit hlavní tendence v jejich vzájemném vztahu. Na základě analýzy minulých válek a současného stavu vojenského umění pokusíme se zjistit tyto tendence.

Především musíme věnovat pozornost tomu, že ve válkách **neustále narůstá rozsah vzájemného vztahu útoku a obrany ve všech sférách ozbrojeného zápasu, účastní se ho stále větší množství složitých zbraňových systémů a zvětšuje se jeho prostorový rozmach.**

V první světové válce, kdy hlavním prostředkem zápasu byla pěchota, dělostřelectvo a jezdecký, útočná a obranná činnost byla vedena převážně v rámci armádních, někdy frontových operací. Ve druhé světové válce, kdy armády měly ve výbroji účinnější prostředky ozbrojeného zápasu, hranice vzájemného vztahu se již rozšířily do strategických rozměrů; byl veden formou nejen frontových operací a operací skupin frontů, ale také na celé frontě ozbrojeného zápasu.

V současném období rozvoje vojenství jsou vytvořeny materiální předpoklady pro další rozvíjení této tendence. Je to podmíněno vybavením armád kvalitativně novými prostředky ozbrojeného zápasu, které mají prakticky neomezený dosah, mohutný ničivý účinek, vysokou přesnost a mobilitu, dále velmi dokonalými prostředky velení a materiálně technického zabezpečení. V takových podmínkách útočná a obranná činnost stran za určitých podmínek může mít globální rozmach a může být vedena formou strategických operací na kontinentálních a oceánských válčistištích. To je kvalitativně nové období ve vzájemném vztahu útočné a obranné činnosti, kde se bude na všech stupních jinak projevovat jejich spojitost.

Další tendence rozvíjení útočné a obranné činnosti tkví v tom, že **vzájemný vztah mezi nimi má stále více různorodější formy, je charakterizován vysokou rozhodností a dynamikou, které jsou podmíněny dalším zdokonalováním materiálně technické základny války.**

Po vzniku a bouřlivém rozvoji střelných zbraní bojující strany získaly možnost mohutněji působit palbou proti sobě. To mělo za následek zvětšení ztrát vojsk, zesílení jejich úpornosti v obraně, zvýšení intenzity a rozmachu bojujících stran, aktivity a tempo postupu vojsk v útoku. Vzájemný vztah útoku a obrany v takových podmínkách se projevil v dovedném skloubení palby, úderu a manévru vojsk. Přitom síla

a mohutnost palby se začaly ještě důrazněji projevovat jako hlavní „hybná síla“ zdokonalování forem a způsobů přípravy a vedení bojové činnosti všech rozměrů. Tak v důsledku rostoucí intenzity palebného působení probíhala např. evoluce bojových sestav vojsk v útoku (zejména přechod od lineární taktiky k taktice proudů [kolon] a rozvinutých tvarů a později k taktice střeleckých rojnic).

Palba byla také hlavním důvodem rozvoje způsobů budování obrany, jejíž zdokonalování probíhalo cestou přechodu od málo hluboké ohniskové k budování souvislých hluboce členěných postavení a pásem se široce rozvinutým systémem různých opevnění a záatarasů.

Vycházíme-li z historických zkušeností z válek, můžeme předpokládat, že v současném období v souvislosti s dalším zvětšováním dálky střelby, rychlosti a mobility palebných prostředků, účinnosti munice, a přesností palby, dojde k dalšímu posílení vlivu palebného faktoru na rozvoj a vzájemnou spojitost forem a způsobů bojové činnosti. Palba v útoku a obraně nabývá na nových rysech — prudce narůstá intenzita působení stran palbou. Přitom na rozdíl od minulosti nebude toto působení epizodické a „impulsivní“, ale prakticky nepřetržitě. Je to podmíněno tím, že jak vojska v útoku, tak v obraně mají v současné době možnost vést hromadné údery palbou na nepřítele ve všech obdobích přípravy a vedení operace. To má za následek další rozptylování bojových sestav vojsk do šířky a hloubky, používání různých forem ničení nepřítele, vedení rychlého a rozhodného manévru s cílem ochrany vlastních vojsk před nepřátelskou palbou.

Jednou z tendencí rozvoje vytváření bojové sestavy vojsk je dnes integrace (univerzálnost) bojových sestav vševojskových svazků a útvarů, tj. zařazení do jejich prvků, současně s tanky a pěchotou na BVP, samohybného dělostřelectva, bojových vozidel PTRS, prostředků PVO atd. Taková univerzálnost bojových sestav je vyvolána nutností zabezpečit co největší samostatnost a odolnost svazků a útvarů, zvláště při činnosti, kdy působí odtržené od hlavních sil v průběhu rozhodného pronikání do týlu nepřítele, při zaujímání kruhové obrany atd. To jim umožňuje útočit ve vysokém tempu, rychle využívat výsledků ničení nepřítele palbou a současně zvyšovat jejich ochranu proti zbraním hromadného ničení.

Jednou ze zvláštností soudobého vzájemného palebného působení stran v obraně a útoku je zesílení boje na velkých vzdálenostech. Bude-li se útočník

snažit dosáhnout současného působení do celé hloubky bojové sestavy vojsk v obraně, pak i obránce bude přijímat opatření k tomu, aby přenesl těžiště palebného úsilí na daleké přístupy k obranným čarům, způsobí ztráty útočníkovi ne v průběhu boje o taktickou nebo operační hloubku obrany formou „přemílání“ sil nepřítele v boji (jak tomu bylo v minulé válce), ale již v době příprav nepřítele k útoku nebo při zahájení postupu jeho vojsk k čarům přechodu do útoku.

Palebný faktor z hlediska jeho vlivu na vzájemnou spojitost útoku a obrany má dvojí úlohu. Na jedné straně, narůstající palebná síla vojsk napomáhá zlepšování dynamiky bojové činnosti a zvyšování přednosti útoku. Útočník má větší možnost rychleji zničit uskupení nepřítele v obraně a zvyšovat tempa a hloubky útoku. Avšak na druhé straně, zvětšení síly palby zvyšuje také odolnost obrany a její aktivnost. O tom svědčí zejména zkušenosti z posledních lokálních válek, v jejichž průběhu prokázala obrana svou schopnost čelit hromadnému úderu palbou, útoku tanků a motorizované pěchoty útočníka.

Vybavení armád raketovými jadernými zbraněmi přináší do života soudobých operací novou formu vzájemného zápasu útoku a obrany, tj. raketovou jadernou. V souvislosti s tím vznikají objektivní předpoklady podstatného zvýšení rozhodnosti a aktivnosti v činnosti stran. Raketové jaderné zbraně v první řadě zesilují potenciál útočníka. Tak jako i jiné prostředky ozbrojeného zápasu, ovlivňují ovšem tyto zbraně bojovou činnost dvoustranně. Je-li útočník v případě jejich použití schopen v krátké době způsobit značné ztráty nepříteli a vytvořit podmínky k jeho rozhodnému zničení, pak také vojska v obraně, v případě použití raketových jaderných zbraní, mají možnost nejen odrážet úder útočníka, ale za výhodných podmínek také zmařit jeho útok.

V tomto tkví nová kvalita obrany. V minulých válkách nebyl obránce schopen dosáhnout tak rozhodných cílů. Vojskům v obraně byly určovány poměrně omezené cíle — odrážet (zeslabit) úder přesíly vojsk nepřítele v útoku, zabezpečit potřebné uchování sil a prostředků a získat čas na přípravu k dalšímu přechodu do útoku. V současné době kromě těchto úkolů, může obránce při použití jaderných zbraní způsobit rozhodnou porážku nepřítele již v období jeho přípravy k útoku — při rozmístění jeho uskupení v prostorech soustředění nebo při jejich přesunu na čáry rozvinování k úto-

ku, tj. zmařit útok na jeho samotném začátku.

Jednou z rozhodujících tendencí vzájemného vztahu obrany v útoku je neustálé narůstající aktivnost obrany a zvětšení její vzájemné spojitosti s útokem. Prakticky je to vyjádřeno v tom, že obrana při dosahování cílů stále více a úplněji využívá všech útočných způsobů a forem boje — vedení hromadných a skupinových jaderných a palebných úderů na nepřítele, protiúderů a protiztečí, široké využívání manévru sil a prostředků, vysazování vzdušných výsadků atd. To ovšem nevede ke snížení významu jejich obranných, stabilních prvků. Soudobá obrana je založena na pevném udržení důležitých prostorů a čar ve spojení s manévrem vojsk. Vztah pozicních prvků a manévru bude záviset na konkrétně vzniklých podmínkách situace.

Celková tendence směřuje ovšem ke zvýšení podílu manévrových způsobů boje v obraně. Důsledkem toho je určitá „nivelizace“ útočné a obranné činnosti.

Zákonnitým důsledkem zvyšování oboustranné aktivity stran v soudobých podmínkách je častější vznik střetných sražení a bojů. To vyplývá z toho, že jak vojska v útoku, tak v obraně se budou snažit plnit své úkoly aktivními, útočnými způsoby; to zvyšuje pravděpodobnost vzniku střetných konfliktů. Přitom střetná sražení a boje mohou vznikat nejen v průběhu rozvíjení bojové činnosti, ale v jejím průběhu mohou často začít útočné nebo obranné operace.

Můžeme dále očekávat, že dnes se budou v operacích častěji vyskytovat takové druhy válečné činnosti jako je protiútok. V soudobých operacích se může prudce a rychle měnit poměr sil stran, mohou vznikat kritické situace, může být veden s proměnlivým úspěchem úporný a intenzivní boj o strategickou iniciativu.

Vlivem nových prostředků ozbrojeného zápasu bude slít proces těsného vzájemného propletání, svérázného vzájemného pronikání různých druhů válečné činnosti. Tento rys je vlastně nejen bojové činnosti s použitím jaderných zbraní, avšak ve stejné míře činnosti s použitím jen klasických prostředků ničení. Můžeme předpokládat, že v soudobých operacích nebude prakticky v „čisté podobě“ jen útočných nebo jen obranných činností. V rámci velké útočné operace část sil svazů a svazků bude donucena v určitých obdobích operace přecházet do obrany, např. s cílem upevnit obsazené prostory, chránit komunikace, ničit vysazené vzdušné výsadky a aeromobilní vojska nepřítele, odrážet jeho protiúder atd.

Obdobně také při vedení obranné činnosti velkého rozsahu bude se nevyhnutelně používat útočných forem a způsobů plnění bojových úkolů. Možnost jejich využití bude tím větší, čím vyšší bude aktivnost obrany.

V rámci vševojskových operací bude mít podstatný vliv na vzájemný vztah útoku a obrany boj tanků. Již ve Velké vlastenecké válce se výrazně projevila tendence růstu rozsahu tohoto boje. Hromadné používání tankových a mechanizovaných vojsk v operacích v mnoha směrech napomáhalo tomu, že válečná činnost ve druhé světové válce měla vysoce manévrový charakter; rozhodující postavení ve vztahu k obraně zaujal útok.

V soudobých podmínkách máme objektivní náznaky, které svědčí o tom, že rozmach boje tanků na obou stranách ve válce bude dále narůstat. Vyplývá to z toho, že pokračuje proces naplňování mnohých armád světa tanky a jinou obrněnou technikou. O zvyšování rozsahu boje tanků svědčí také zkušenosti z lokálních válek.

Možnost hromadného používání obrněných objektů různého určení k plnění bojových úkolů zvyšuje bojovou sílu vojsk v útoku i v obraně. Vytváří předpoklady pro vzájemné hluboké vklínění stran a současný úder palebných a mobilních prostředků do celé hloubky sestavy vojsk v obraně. Ve spojitosti s tím mají vojska v útoku nové perspektivy zvětšení rozmachu a rychlého průběhu operací, rychlého zničení velkých uskupení nepřítele, vedení prudkých roztínacích úderů a jejich zničení. Plnění těchto úkolů bude však probíhat v podmínkách tvrdého odporu obrany, což je spojeno s nasycením bojových sestav velkým množstvím protitankových prostředků, se zvýšením jejich účinnosti a mobilnosti a zesílením protitankových možností bojových sestav v celku. Na základě toho můžeme předpokládat, že v soudobých operacích budou větší ztráty v obrněné technice na obou stranách.

Současně s bojem na zemi zesílí v soudobých operacích boj obou stran také ve vzduchu. Vybojování nadvlády ve vzduchu bylo nejdůležitějším předpokladem úspěšného splnění útočných a obranných úkolů ve druhé světové válce.

Můžeme očekávat, že v současné době ve spojitosti s růstem úlohy letectva ve válce a se zvýšením jeho celkových počtů bude mít vzdušný boj ještě větší rozmach. Zároveň s použitím pozemních prostředků je letectvo jedním z mohutných faktorů zvyšování rychlosti operací. Využije-li útočník takových vlastností letectva jako je dolet, vysoká mobilnost a rychlá činnost, může s vedením úderu letectva, vysazením vzdušných výsadek a hromadnou přepravou vojsk vzduchem do týlu nepřítele co nejrychleji přenést bojové úsilí do hloubky sestavy jeho vojsk, dosáhnout rozdělení jeho uskupení nejen podél fronty, ale současně do hloubky, ve vysokém tempu překonat jeho obranná postavení, prostory radiálního zamoření a vést vytrvalé pronásledování odcházejících uskupení.

Obránce při kladení odporu útočníkovi bude vést na něho hromadné letecké údery a vysazovat vzdušné výsadek ke zmaření nebo ztížení jeho manévru, k dezorganizaci velení vojskům, narušení práce týlu a provozu na komunikacích. V důsledku toho nejen operace, sražení, ale také prakticky každý boj bude mít charakter pozemního a vzdušného boje, tzn. že úspěch bude bezprostředně záviset na podmínkách vzniklé situace, spolehlivosti systému PVO a účinnosti použití letectva.

Podstatný vliv na charakter bojové činnosti a tím na vzájemný vztah útoku a obrany v soudobých podmínkách má použití radioelektronických prostředků. Co do bojových vlastností nemůžeme zařadit radioelektronické prostředky k útočným, ale ani k obranným. Úspěch (nebo neúspěch) v radioelektronickém boji může však podstatně ovlivnit bojovou sílu jedné nebo druhé strany. Např. možnosti útočníka se značně zvýší, jestliže kromě vybojování palebné převahy a nadvlády ve vzduchu se mu podaří navíc vyhrát boj v éteru, dezorganizovat systém velení vojskům a zbráním nepřítele. A naopak, i při kvantitativní a kvalitativní převaze sil a prostředků nad obráncem nebude možné prakticky zvítězit, nepodaří-li se mu zabezpečit pevné velení vojskům a spolehlivou ochranu rádiových prostředků před rádiovým rušením nepřítele.

Vzájemný vztah a spojitost útoku a obrany v soudobé válce jsou dnes založeny na kvantitativně novém, technickém základě a jsou charakterizovány řadou nových rysů a zvláštěností. Nemůžeme je proti sobě postavit: na jedné straně jen aktivní a na druhé straně pasivní formu zápasu. Obrana v současných podmínkách naprosto neztratila své přednosti a stává se stále více vysoce aktivním druhem bojové činnosti.